

MŰHELY

Jakabházi Béla Botond

A magvető példázata

(bibliamagyarázat)

Tamás evangéliuma, 9. mondas

¹Jézus mondja: „Íme, kiment egy vető. Megtöltötte a kezét (maggal), (és) széthintette. ²Néhány az ösvényre esett, és jöttek a madarak, és fölcsipegették azokat. ³Mások kövekre estek, és nem eresztettek gyökeret a földbe, és nem növesztettek kalászt. ⁴És mások tövisek közé estek, azok megfojtották a magokat, és férgek ették meg. ⁵És mások jó földbe hullottak, és jó termést hoztak. Termett hatvanszorosat, százhuszszorosat.”

Jézus egyik legismertebb példázatának forrásaként ezúttal, akárcsak a mustármagról szóló példázat esetében, Tamás evangéliumát választottam¹. A kereken 70 évvel ezelőtt az egyiptomi Nag Hammadi mellett felfedezett extrakanonikus evangélium is őrzi a jézusi mondasokat, tanításokat tartalmazó orális hagyományt, melyet a legkorábbi szinoptikus, Márk is feldolgozott. A példázat Tamás evangéliumában található változatának egyszerű stílusa és rövidegsége – a szinoptikus változatokkal összehasonlítva – arra enged következtetni, hogy a Tamás evangéliumában megörökített példázat formailag és tartalmilag is közelebb állhat a történelmi Jézus által elmondotthoz, mint a szinoptikusok Bibliában olvasható változata. Fontos megjegyezni itt, hogy azok a szinoptikusoknál olvasható

¹ J. B. B.: A mustármag példázata. *Keresztény Magvető*, 120. évf. (2014/1). 78–80.

szövegrészek, amelyekben Jézus a példázatait megmagyarázza tanítványainak, szinte biztosan nem Jézustól származnak, ahogyan azt a történelmi Jézus alakjának és tanításának számos szakavatott kutatója is állítja². Ugyanakkor a példázat által történő tanítás értelme szándékosan az olvasó-értelmező egyénre vagy közösségre van bízva. Így mélyebb értelme rejtve marad azok előtt, akik csupán intellektuális érdeklődés céljából vágnak az üzenet igazságtartalmának megismerésére. Ez utóbbiak számára a példázat egy szinte semmitmondó életkép marad. Jézus példázataival nem szórakoztatni vagy elgondolkodtatni akar, és egyáltalán szó sincs arról, hogy hitet, reményt vagy vigasztalást nyújtson. A jézusi tanítás célja az átalakulás, a megterés – de nem kifejezetten morális szempontból, hanem attitűd, életcél, motiváció szempontjából.

A példázat cselekménye banálisan egyszerű: kiment egy magvető a földjére vetni, megtöltötte a markát és vetett. Amit a magvető végez, az közönséges, a földművelő szempontjából megszokott feladat, és éppen a történet hétköznapi-sága jelzi azt, hogy Jézus nem konkrét helyzetet vázol fel, hanem példázatot mond: egy nem nyilvánvaló igazságot, vagy nehezebben elfogadható tanítást hétköznapi történet által közvetít a hallgatók/olvasók felé. Az evangéliumi igazságok értelmét keresve szerencsés dolognak tarthatjuk azt, hogy a példázat nem tartalmaz semmilyen magyarázatot, és az értelmezés attól függ, hogy mit emelünk ki a szövegből. A megfejtés tehát az olvasó kiváltsága, és több olyan lehetséges magyarázatot tesz lehetővé, amelyek némileg módosíthatják a példázat konvencionális értelmezését, mint ahogyan azt általában a szinoptikusok alapján tehetjük.

Az első észrevételünk a szöveggel kapcsolatosan az, hogy a példázatban a termés bőségére esik a hangsúly, az utolsó mondat a reményen felüli pozitív eredményről számol be, és szinte váratlan hirtelenséggel ezzel véget is ér a példázat. Nem feltétlenül a magvető áll a középpontban, ezért hajlamosak lennénk kevés figyelmet szentelni az ő munkájának, amely egyébként megszokott tevékenység. A szokványos értelmezés mentén több figyelmet szentelünk a magoknak és még többet a helyeknek, ahová ezek a magok esnek. Annyira helyénvaló ezt a példázatot a magvető példázatának tekinteni, mint azt mondani, hogy a parabola a négyféle talaj példázata, vagy a magok sorsának példázata.

A magvető alakjáról Jézus nem mond semmit, egy arc nélküli akárki lehet, aki munkáját végzi. Ha a szinoptikusok magyarázatát követjük, akkor a magvető maga Jézus³, de a magvető lehet az evangélium, a feljegyzett jézusi mondások,

² Elsősorban a *Jesus Seminar* munkatársai.

³ Mk 4,3–8; Mt 13,3–8; Lk 8,5–8a.

amelyek hintik a magot, a tanítást. De a magvető alakjával azonosulhat akár az olvasó, vagy maga az olvasó lehet a közeg, az a föld, ahová a magok hullnak (a szinoptikusok allegorikus magyarázata ezt is lehetővé teszi). A példázat megfejtése attól függ, hogy a magvető alakját, szerepét hogyan értelmezzük.

Tamás evangéliumában is nagyobb hangsúly esik a befogadó közegre, azokra a helyekre, ahová a magok kerülnek (ösvény, kövek, tövis, jó föld), mint a magvetőre. Különösen fontos az, hogy a különböző helyekre esett magoknak mi lesz a további sorsa. A történetben négy közeg, hely van, ahová a magok hullanak. Mind a négy hely különböző feltételeket nyújt a magok számára: az ösvény, az útfél nem megfelelő, az ide esett magokat a madarak eszik meg, a kövek⁴ közé hullott magok nem hajtanak gyökeret, a tövisek közé került magok hiába hajtanak ki, a tövisek megfojtják, és a férgek⁵ megeszik. A jó földbe esett magok azonban kitűnő termést hoznak. Az eredmény a körülményektől, a természeti adottságoktól függ, mivel mindenik mag jó. A jó földbe esett magok csupán a természeti körülmények által hozhattak jó termést: csupán jó minőségű talajra, földre volt szükség a bőséges tereméshez. Bár a magok mind megfelelő minőségűek, sorsuk mégis más-más módon alakul a különböző természeti körülmények között. Furcsának tűnhet, de a különböző helyeket, ahová a magok esnek, a narrátor nem értékeli negatívan, nem találunk elmarasztalást vagy ítéletet az ösvényre, sem a köves helyre vagy a tövises földre vonatkozóan. Az erkölcsi ítélet elmarad, a történet csak a következményeit meséli el annak, hogy milyen a különböző helyekre vetett magoknak a sorsa. Mi, akik a szinoptikus evangéliumok olvasásával vagyunk megszokva, úgy ítélnénk meg, hogy kizárólag azok a magok értékesek, amelyek a jó földbe estek. Mivel a többi elvész, ezért értéktelen. Ezzel az értelmezéssel az a probléma, hogy felcseréli az okozatot az okkal (nem azért vesznek el, mert értéktelenek, hanem azért terméketlenek, mert jó talaj híján végül esélyük sincs az életre). A példázatban nincs szó ilyesmiről. A magok között nincs minőségi különbség. A példázat a szétszóródás következményeit vizsgálja. Így válhat főhőssé a magvető. Amúgy pedig semmi különös nem történik, minden a természet rendjének felel meg: természetes, hogy a madarak felszedik az ösvényre esett magokat, természetes, hogy a kövek közé esett mag nem tud kikelni, az sem meglepő, hogy néhány magot a férgek esznek meg, és hogy a

⁴ Kövek szerepelnek Lukács evangéliumában is, míg Máténál és Márknál szikla olvasható.

⁵ Tamás evangéliumának változata a szinoptikusoktól tartalmilag a férgek említésével, és a jó földbe esett magok eredményének (százhuszszoros) túlzásával tér el.

jó földbe esett mag jó termést hoz⁶. Azt is mondhatnánk – joggal –, hogy a magvető nem szentel kellő figyelmet annak, hogy pontosan végezze el a munkáját. Figyelmetlensége folytán kerülnek a magok négy különböző helyre, ahol mindegyiknek más és más lesz a sorsa. Ha felelősségre akarnánk vonni a magvetőt (ahogy az pl. a gnosztikus hagyomány megkövetelné), akkor jeleznénk: ha figyelmesebb lett volna, akkor minden mag jó földbe kerül, és jó termést hoz. A magvető figyelmetlensége, tudatlansága vagy éppen irányvesztése, hanyagsága okozta azt, hogy a magoknak csak egy része hozzon jó eredményt. Ha így közelítjük meg a példázatot, akkor az lenne a mondanivaló, hogy a kereső hívő lanckadatlan figyelme, ébersége nélkülözhetetlen a kívánt cél eléréséhez. Egy gondatlan személy, aki nem arra összpontosít, amit éppen tesz, nincs is tudatában cselekedetei következményeinek. Érhet el kiváló eredményt, de tettének más következménye is van: fölöslegesen pazarol, a magok egy része a nem megfelelő talajba jut. Bár úgy tűnik, hogy a jó talajba jutott magok termése kárpótol minden más veszteségért, ettől függetlenül a magvető körültekintőbben járhatott volna el, hiszen mindenik magban megvolt a lehetőség a „hatvanszoros, százhuszszoros” termésre.

A példázat egy izgalmas értelmezési módját nyújthatja az a feltételezés – a tamási, hitelesebb változat ezt lehetővé teszi –, hogy a magvető a jó magokat tudatosan szórja nem csak a jó földbe, hanem az ösvényre és kövek közé is. Jézus társadalmi igazságosság- és méltányosság-igényének tükrében tegyük fel, hogy a magvető az esélyteleneknek ad egy esélyt. Hányszor láthattunk meredek sziklafalon virágot vagy falrepedésből kinövő fűvet, sőt csatornákból kikandikáló napraforgót? A természet szükségszerűen pazarol – és ez a méltó magatartása a megvilágosodott, megtért embernek is. A példázat így a törzsi, etnocentrikus gondolkodás meghaladása, mely által képes lehet az ember a mások és a másik csoport szempontjain keresztül szemlélni a világot. Ez épp a fundamentalizmus ellentéte, a „csak a hozzám tartozók, csak a hozzám hasonlóak jók” típusú gondolkodás túlhaladása - az egész emberiséget magában foglaló szolidáris magatartás felvállalása nyitottan és felelősségteljesen. Azt a sejtésünket, hogy a magvető példázatának ilyen irányú magyarázata összhangban van Jézus más példázataiból ismert mintával, megerősíti két, tetszőlegesen kiválasztott példa: a szegény özvegy és az elutasított szegletkő példázata – a szegénységében élő asz-

⁶ A természetben sokszor megdöbbenően alacsony a siker bizonyos folyamatokat illetően, pl. a krokodiltojások csupán egy százalékából lesz felnőtt krokodil, az óriásteknősök esetében az arány még rosszabb.

szony többet ad, mint a pénzértékben sokkal többet adakozó jómódú⁷, és a minősége miatt gyengének tartott, építőik által szemétre dobott kőből egy más lélkületű közösségben alap lesz⁸.

Jézus gyógyításai és tanításai során kora társadalmának esély nélküli, mellőzött, alacsony társadalmi státusú szenvedőinek hirdette a jó hírt. Hirdette, megmutatta, és megélte az életadó szeretet-istenség hatalmát. Jézus meddő nőkre, prostituáltakra, koldusokra, fogyatékkal élőkre, betegekre és szegényekre „pazarolta” életét és szeretetét. Talán ez a „pazarlás” is a Gondviselő alaptulajdonsága, hogy vég nélkül próbálkozik az emberrel, mindig teljesen és tökéletesen hozzáadja magát életünkhöz, akkor is, ha sokszor terméketlen talajra talál. Szükség-szerűen és minden értelmet meghaladó módon az emberre pazarolja szeretetét. Feltétel nélkül.

Jézus ezzel a példázatával sem arra hív, hogy ítéleteket fogalmazzunk meg, hogy a pozitív és a negatív kettősség dobozai szerint megnyugtató módon igazolást keressünk mindarra, amit már eleve gondolunk és érzünk életünk bármely aspektusát illetően. Isten az ösvényen, tövisben és ég madaraiban sincs kevésbé jelen, mint a termőföldben. Talán ez lehet az a tudás, aminek a magvető birtokában van. Amiért a hétköznapi körülmények között és ellenére is rendkívüli tud lenni.

⁷ Mk 12,41–44 és Lk 21,1–4.

⁸ Mt 21,42; Mk 12,10–11; Lk 20,17.